

Slået forkant med lav og blomsterrig vegetation. Uslået bagkant domineret af høje visne græsser og stor nælde

Hvordan øger vi naturindholdet i vejkanterne og på vejskråningerne?

Et projektoplæg

Staten og kommunerne passer tilsammen ca. 70.000 km vej med rabatter på begge sider. Derfor er vejrabatter vigtig for den sammenhængende tørbundsnatur i landskabet. Det er muligt at øge biodiversiteten langs de rigtig mange veje i Danmark. Det kræver blot at man finder frem til de strækninger der har potentialet, samt at driften af disse vejstrækninger bliver foretaget så det fremmer naturlig blomstring.

Hvordan øger vi naturindholdet i vejkanterne og på vejskråningerne?

Et projektoplæg

Vejkanterne og -skråningerne ligger som smalle bånd i hele det danske landskab og giver hver dag rigtig mange mennesker en naturoplevelse. I et fragmenteret landbrugsland som Danmark, er fokus med rette, mest på de tilbageværende store sammenhængende naturområder, der er af stor betydning for at bevare den biologiske diversitet. Det er i den forbindelse vigtigt, at kunne forbinde områderne gennem økologisk funktionelle forbindelser. De økologiske forbindelser giver arter mulighed for, at udvikle sig, migrere, udbredes samt udveksle individer mellem forskellige ellers afskårne bestande. Her kan vejkanterne være en meget vigtig biotop for bevarelsen og spredningen af flora og fauna tilknyttet tørbundsnaturen.

Plante- og dyrelivet tilknyttet den tørre natur er på grund af strukturudviklingen i det åbne land under pres, blandt andet som følge af, at levesteder er blevet mere fragmenteret og isoleret. Overdrev og anden tør græsland har i dag ikke den samme naturlige sammenhængskraft, som den våde natur, som forbindes af ådale og vandløb. Tilbagegangen af tørbundsnaturen er sket ved, at de store overdrevsområder og vedvarende græsarealer med tiden er blevet opdyrket, bebygget eller udlagt til sommerhusområder. Hvis vejkanter og –skrænter bliver plejet således, at der kommer til at vokse en mangfoldighed af urter, kan de fungere som tørbundsnaturens ”vandløb”.

I Danmark står kommunerne for driften langs, godt 70.000 km veje bestående af bl.a. vejkanter, -grøfter og –skråninger, plus stier og er en omfattende opgave for dem. Mange strækninger domineres af meget højt voksende kvælstofbegunstigede græsser og urter, som f.eks. stor nælde, vild kørvel og draphavre, der kvæler de mindre arter. Det kræver mange ressourcer for kommunerne at slå arealerne uden, at der med sikkerhed, kommer væsentlige naturværdier ud af det. Mange kommuner er allerede opmærksomme på de biologiske og rekreative muligheder, som kan fremmes ved en målrettet vedligeholdelse. En del kommuner har endda visioner og ønsker for disse arealer, til gavn for biodiversiteten. Men hvor skal man som kommune starte, hvis man ønsker at gå i gang med målet: – Mere naturindhold langs vejene?

Vedligeholdelse af vejkanter frem til cirkulæret af 26. okt. 1971

Fra 1898 og frem til 1971 var det påbudt myndighederne at slå vejkanterne 2 gange årligt. Første gang i perioden 16.-30. juni og anden gang sidst i august. Samtidig blev det afslåede materiale mange steder opsamlet og brugt til foder, frem til et godt stykke ind i 1960'erne. I 1971 ophævedes forpligtigelsen til at slå vejkanterne 2 gange om året. Samtidig blev der fastsat vejledende retningslinjer for vedligeholdelsen, således at slåningen burde indskrænkes til én årlig slåning i efteråret. Og det afklippede materiale blev i stigende omfang efterladt. Det er i stor stil stadig denne praksis der udføres rundt omkring i kommunerne – 1 efterårsslåning, muligvis i kombination med en slåning af forkant i forsommeren, hvor det afklippede materiale efterlades i vejkanterne. Mange vejkanter - eller dele af dem - forvaltes slet ikke.

Projektgruppen består af Natur360 (Anders N. Michaelsen og Johanne Bak) og Natur & Landbrug ApS (Anna Bodil Hald) i samarbejde med Varde Kommune, Lejre Kommune, Furesø Kommune og Odsherred Kommune.

De fire kommuner er alle meget interesseret i at kunne inddrage vejkanterne mere effektivt i naturforvaltningen samt at øge naturværdierne på arealerne. Lejre Kommune har fået til opgave at udarbejde en strategi for udnyttelsen af vejkanterne i arbejdet med at mindske tilbagegangen af biodiversitet i kommunen.

Mål for vores projekt er:

1. At lette tilgangen for kommunerne, der varetager driften af vejkanterne, til at få lavet en plan for en ændret plejepraksis
2. At afprøve en metode, der kan gøre det lettere at målrette indsatsen for at øge biodiversiteten i vejkanterne og på vejskråninger
3. At øge den rekreative oplevelse af vejkanter og -skråninger for lokale og turister
4. At gøre vejkanterne til en naturoplevelse tæt på hvor folk bor
5. At formidle vejkanternes biologiske mangfoldighed

Det er vores vision at udarbejde en drejebog, der skal lette tilgangen til at ændre driften langs kommunale veje, til fordel for en øget biodiversitet, for alle interesserede kommuner. For, effektivt, at finde frem til de vej- og stistrækninger, hvor der er potentiale for, at en ændret drift vil have en positiv effekt på biodiversiteten, ønsker vi, at finde ud af, om det er muligt at lave et GIS-baseret kortlægningsredskab, til netop dette. For at få det bedste overblik over, i hvor høj grad det GIS-redskab vi udvikler, kan benyttes af kommuner med forskellige jordbunds- og landskabelige forhold, er der indledt samarbejde med ovennævnte fire kommuner, der bl.a. har forskellige jordbundsforhold. Varde og Odsherred Kommuner skal repræsentere den sandede jord, mens Lejre og Furesø kommuner skal repræsentere den mere lerede jordbund.

Furesø Kommune har allerede fået lavet en gennemgang af mange vejstrækninger og udarbejdet en forvaltningsplan¹ for disse. Furesø Kommune indgår som testkommune med det materiale og er desuden interesseret i, med egne midler, at få fulgt op på disse tiltag med feltanalyser.

Odsherred Kommune er på eget initiativ netop i år gået i gang med omlægning af driften langs i alt 44 km udvalgte vejstrækninger. Odsherred Kommune giver derfor dette projekt mulighed for, at opsamle erfaringer der kan indgå i drejebogen.

Grøftekanternes udvikling siden 1970'erne

Siden 1970'erne er der sket en markant ændring i plantesamfundene langs vejene. Ændringen skyldes flere faktorer bl.a.

- Øget næringsstofftilførsel fra de tilstødende landbrugsarealer
- Ændring i slånings-tidspunktet fra tidligt (forsommer) til sent (efterår)
- Tilførsel af luftbåren næring og salt fra vejene
- At det afslåede materiale ikke fjernes, hvorved næringstilførslen øges yderligere

De små og konkurrence-svage arter fra overdrev, som vejkanterne tidligere i stor stil var hjemsted for, kan ikke klare sig i konkurrencen mod de hurtigt voksende og konkurrencestærke arter. De konkurrencestærke arter begunstiges tilmed af det tidlige forår, der sætter gang i væksten 2-3 uger tidligere end for 30-50 år siden.

Vejstrækninger der domineres af høje græsser og urter, opretholdes i denne dårlige naturtilstand ved sen efterårsslåning.

¹Se http://www.natlan.dk/Baggrund%20projekter/Vejkantfors%C3%B8nnelse_Furesoe/Vejkantforskoennelse_Fures%C3%B8_overordnet.htm

Projektet

Projektet omfatter:

1. Udvikling af drejebog til kommunernes driftsafdelinger
2. Udvikling af GIS-baseret kortlægningsredskab til udpegning af vejstrækninger med størst biologisk potentiale ved ændret plejepraksis
3. Formidling af ændret plejepraksis til lokale og evt. turister
4. Registreringsredskab til overvågning af natureffekten til kommunernes driftsafdelinger.

1. Drejebog

Projektets primære produkt er udvikling af en drejebog, der med simple ændringer og tilføjelser vil være tilpasset den enkelte kommune, og kunne afleveres direkte til en driftsafdeling.

Drejebogen vil indeholde en række anbefalinger til bl.a.:

- Plejetidspunkt
- Plejehyppighed
- Opmærksomhedskrævende arter
- Forslag til formidling af plejepraksis
- Forvaltningsmetoder til problemarter

Derudover ønskes der, så vidt det er muligt, at vende emnerne – egnet maskinel, økonomi ved opstart og drift samt afsætningsmuligheder af opsamlet materiale. Dette særligt set i lyset af de erfaringer Odsherred Kommune har gjort sig i forbindelse med deres planlagte omlægning af drift på ca. 44 km af deres kommunale vejstrækninger, der er sat i gang i foråret 2017.

Figur 1. Forkanten slås

Flere projekter og studier har arbejdet med hvordan og hvornår man bør pleje vejkanterne set ud fra et biodiversitetssynspunkt. Disse resultater og retningslinier vil komme til at danne baggrund for de anbefalinger drejebogen vil komme til at indeholde mht. særligt plejetidspunkt og plejehyppighed.

Med det tilhørende offentligt tilgængelige GIS-redskab bliver det muligt for en kommune, at udpege de vejstrækninger, der umiddelbart vil have det største biologiske potentiale, og hvor den rette plejeindsats vil kunne give en mere varieret flora og fauna. Målet med plejepraksis er mere natur for de afsatte midler til pleje af vejkanter. Der kan på sigt endog være vejstrækninger, hvor næringsstofniveauet er eller bliver tilstrækkeligt lavt til, at de kun skal slås hvert andet år, med der tilhørende rationalisering af midler.

Det GIS-baserede kortlægningsværktøj (se ad 2.) vil komme til at danne baggrund for en række kort, der skal vise de udvalgte vejstrækninger, og som vil komme til at indgå i drejebogen. I samarbejde med de deltagende kommuner vil drejebogen blive tilpasset netop deres behov for anbefalinger og kort og de vil alle have hvad der skal til, for at gå i gang med eller fortsætte arbejdet med at ændre plejepraksis langs vejene.

2. Udvalgelse af vejstrækninger

En ændring af plejepraksis har ikke samme effekt på alle vejstrækninger, ligesom en del vejstrækninger af sikkerhedsmæssige eller andre specielle hensyn kræver en særlig pleje. Det er derfor vigtigt at kunne identificere de vejstrækninger, der har et højt biologisk potentiale og hvor der ikke skal tages særlige hensyn. Ved at foretage relativt enkle ændringer i den nuværende plejepraksis på delstrækninger, hvor der er et naturmæssigt udviklingspotentiale, kan der skabes bedre betingelser for urtevegetationen. Dette vil give en mere varieret, artsrig og blomstrende vegetation, med dertil hørende flere insektsamfund og mulige levesteder for f.eks. mark-firben.

GIS kortlægningen skal identificere de strækninger i en kommune, hvor der er et biologisk potentiale for, at floraen, med den rette pleje, kan blive mere varieret og blomstrende. En række af de faktorer der kunne være afgørende for, hvorvidt en strækning har biologisk potentiale eller ej, kunne være:

- afstand til naturområder
- afstand til konventionelt dyrkede landbrugsarealer
- tilstedeværelse af skråninger
- reminiscenser af tidligere udbredt forekommende plantearter
- jordbundsforhold

GIS-redskabet bliver efterfølgende gjort offentligt tilgængeligt.

Udvælgelsen vil som udgangspunkt inddele kommunens vejkanter i ca. 4 kategorier ud fra de før nævnte faktorer. Valget af ca. 4 kategorier er foretaget ud fra et driftsmæssigt synspunkt. Plejen af vejkanterne skal forblive simpel og operativ, så den kan blive iværksat af dem der varetager plejen.

Inddelingen af vejkanterne bliver grov og kategorierne kunne være:

- Byzone samt sikkerhedsmæssigt udfordrede strækninger
- Landzone hvor der gødes (hvor der er marker) langs strækningerne (forventet lavt biologisk potentiale)
- Landzone hvor der ikke gødes langs strækningerne (forventet højt biologisk potentiale)
- Strækninger med specialhensyn (fx strækninger op til frøgræsmarker eller med invasive arter)

Figur 2. Vejkanterne er flere steder under stort pres fra tilstødende landbrugsarealer. Her er vejkanthen blevet sprøjtet sammen med marken. Foto: NN fra Anna Bodil Halds netværk.

For at sikre at metoden i videst udstrækning kan benyttes af alle landets kommuner, foretages beskrivelsen af indsatsen for de udvalgte vejkanter både ud fra en øst- og en vestdansk sammenhæng, hvor bl.a. jordbundsforholdene er meget forskellige

Projektet skal fungere som et pilotprojekt for udviklingen af netop dette GIS-værktøj. GIS-værktøjet er afhængigt af, at de ønskede vejstrækninger kan identificeres ved hjælp af de GIS-lag der stilles til rådighed fra kommunerne og andre offentlige instanser.

En række af de vejstrækninger der identificeres ved hjælp af GIS-værktøjet vil efterfølgende blive verificeret ved feltbesøg. Feltverificeringerne skal hjælpe til at understøtte de vejstrækninger der udvælges af GIS-værktøjet. Feltbesøgene vil blive foretaget i såvel de sjællandske som de jyske kommuner.

3. Formidling

Ændring af plejepraksis langs veje og cykelstier vil kunne skabe undring og utilfredshed hos borgere der færdes på dem. Der ligger derfor også en stor opgave i formidling af ændringerne til borgerne. Formidlingen vil komme til at foregå ved hjælp af forskellige værktøjer som bl.a. midlertidig skiltning langs udvalgte strækninger, pressemeddelelser til den lokale presse og evt. borgermøder.

Som en del af formidlingsarbejdet ligger der også et ansvar for, at projektet og de værktøjer der udvikles præsenteres for andre kommuner i landet og, at den viden der opnås gennem projektet bliver delt med andre der har interesse i vejkanternes muligheder og potentiale. Dette ønskes gjort gennem præsentation af projektet ved f.eks. seminarer og workshops.

Figur 2. I Sverige skiltes man med artsrige vejkanter og svenskerne gør meget ud af det. Måske kunne det med tiden være målet for formidlingen af danske vejkanter?

4. Registreringsredskab til overvågning af natureffekten til kommunernes driftsafdelinger.

Det vil være ønskeligt at kunne følge med i, og dokumentere, at en ændring i plejen over tid resulterer i en mere varieret flora. Det bør være driftens eget personale, som skal kunne følge med i natureffekten og udviklingen af vejkanterne. Derfor er det nødvendigt at udvikle et simpelt redskab til registrering/overvågning. Dette ønskes gjort ved, at lave en lille folder med de mest almindelige plantearter i vejkanterne lige nu, samt med de arter der kan indikere fremgang i biodiversiteten, foruden beskrivelser af den tilstedeværende og den ønskede vegetationsstruktur (fx højde på vegetationen). Folderen vil primært komme til at bestå af billeder af planterne ledsaget af kort tekst.

En øget blomstring langs vejene vil også have en gavnlig effekt på de insekter der er afhængige af blomstrende planter til formering og fouragering. Der er i dette projekt lagt vægt på floraen, og muligheden for at kunne dokumentere en ændring i denne, da det kan gøres relativt enkelt af de personer der fører maskinerne.

Samlet set.

Samlet set skal GIS-værktøjet og drejebogen på sigt gerne give kommunerne alle redskaber til nemt og overskueligt at gå i gang med opgaven om, at forbedre forholdene for naturen langs det danske vejnet

De produkter, der udvikles, skal med tiden kunne føres over til en vilkårlig kommune i Danmark. Kommunerne skal kunne benytte de værktøjer som projektet udvikler og drage fordel af den viden, der bliver høstet. Det forventes at projektet vil kunne medføre en økonomisk gevinst for kommunerne, da de ikke skal bruge ressourcer på ideudvikling, men kan implementere en afprøvet strategi. Med en i forvejen presset naturforvaltning og drift, har kommunerne brug for en løsning, der kan lette tilgangen til at komme i gang med en ændret plejepraksis til gavn for flora og fauna langs vejene. Enkelte kommuner er allerede i gang med forberedelser og implementering af en ændret plejepraksis. Det er naturligvis vigtigt, at dette projekt inddrager de erfaringer der er gjort hidtil og bygger videre på deres arbejde sådan, at så mange kommuner som muligt fremadrettet kan komme i gang med en anden forvaltning af vejkanterne til fordel for den biologiske mangfoldighed.

Målgruppen for projektet er primært kommunernes driftsfolk i form af et arbejdsredskab, men natureffekterne af den ændrede pleje langs vejene vil også komme de lokale borgere samt turister og andre besøgende til gode.

Projektforløb

Opgave	2017	2017/2018	2018			2018/2019	2019		
	Efterår	Vinter	Forår	Sommer	Efterår	Vinter	Forår	Sommer	Efterår
Udvikling af GIS-værktøj									
Feltverificeringer									
PR-aktiviteter									
Udarbejde drejebog									
Udarbejde registreringsværktøj									
Projektmøder og ideudveksling	<i>Løbende efter behov (opstartsmøde primo 2018 og afslutningsmøde ultimo 2019)</i>								

Ved opstart af projektet i efteråret 2017 forventes det, at kunne have projektet færdiggjort og afrapporteret til 1. oktober 2019.

Gant-diagrammet beskriver projektets forløb og varighed over for 15. Juni Fonden. Projektet forventes således afsluttet med fonden d. 1. oktober 2019. Efterfølgende forventes der afholdelse af et afslutningsmøde med de involverede samarbejdspartnere, dog inden udgangen af 2019.

Referencer

Fyns Amt. 1995. Slåning af vejkanter.

Hald, A. B. og Værløse Naturgruppe. 2008. Vejkantsforskønnelse i Furesø Kommune.

Hald, A. B. 2007. Grøftekant forvaltning – slåningstidspunkt og botanisk udvikling. Teknik og Miljø. Stads- og havneingeniøren, 11.

Hald, A.B. 2007. Effect of cutting date on the vegetation of nutrient rich road verges. Annals of Applied Biology, 82, 131

Hald, A.B. 2004. Hvorfor er vejkanterne først hvide og derefter visent gule? Stads- og havneingeniøren, 8.

Hald, A.B. 2004. Vejkanten som spredningskorridor. Jord og Viden, 9

Odder Kommune. 2014. ODDER KOMMUNES Praksis for vedligeholdelse af grøftekanter.

Runesson, Karin. 2012. Vegetation och flora i vägranter – effekter av olika metoder för skötsel och underhåll.

Vejlængder: http://www.vejdirektoratet.dk/da/viden_og_data/statistik/vejeneital/l%C3%A6ngdeoffentligeveje/sider/default.aspx